

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Beroepen in actie: Bijdrage tot een beroepensociologie

Carpay, F.

Citation

Carpay, F. (1975). Boekbespreking van: Beroepen in actie: Bijdrage tot een beroepensociologie. *Acta Politica*, 10: 1975(1), 79-80. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451565>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451565>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

generaliseert en overkoepelt. Dit is echter pas dan aannemelijk als is aangetoond dat de eenheden en kenmerken in termen waarvan Hempel c.s. een typologie opgebouwd zien, van dezelfde orde zijn als die uit de ideaal-typische benaderingen. Die equivalentie is in hoofdstuk 2 nu juist op losse schroeven gesteld.

De interpretatieve sociologie blijkt in te passen in de 'variate language' benadering. Dat is het resultaat van een wat oppervlakkige behandeling in hoofdstuk 4. Eén van de argumenten is dat in de 'variabelen-analyse' ook aandacht wordt besteed aan 'interpretatie- of definitieprocessen'. Men verwacht die 'interpretatie- of definitieprocessen' in het hoofdstuk over 'het operationaliseringsprobleem' wat nauwkeuriger besproken te vinden.

Uit een wat onduidelijke bespreking van en kritiek op Boesjes-Hommes, Kaplan, Carnap en de Groot, komt daar echter niet meer uit dan dat het dankzij de theorie is dat via een formeel model gemeten kan worden. Voor de bekritiseerde auteurs komt het probleem dan pas: zij wijzen er immers op dat in de theorie begrippen voorkomen die niet eenduidig te meten zijn; vanwaar het operationalisatie-probleem. Men zou de discussie over dit probleem kunnen karakteriseren met het paar 'hypothetical constructs' versus 'intervening variables', zo men wil instrumentalisme versus realisme (verg. H. Hochberg, 'Intervening variables, hypothetical constructs and metaphysics', in Feigl & Maxwell, *Current Issues in the philosophy of science*, N.Y., 1961, 448-60). Swanborn verwierpt beide standpunten (blz. 115), en noemt niet direct-meetbare variabelen hypothetische kenmerken. Deze 'zijn op zich theorieën over de kovariantie van een aantal deelkenmerken' (blz. 116). 'De operationalisatie in een kontekst is afhankelijk van de interpretatie die de onderzoeker aan het objekt geeft, en berust aldus op veronderstellingen die getoetst worden via het nomologische netwerk van het kenmerk; de theorie(en) waarin het verbonden is' (blz. 116) (mijn kursief, hwb).

'Hypothetische kenmerken hebben wisselende betekenis en wisselende operationalisaties. In elke situatie, en afhankelijk van de populatie, zal men een passende operationalisatie zoeken' (blz. 123).

In het eerste citaat is het hypothetische kenmerk een instrumentele categorie: een 'short-hand notation' voor een empirische hypothese. In het tweede is het een descriptieve categorie: nl. toepasbaar zijn op een objekt van een samenhangend stel begrippen. In het derde citaat wordt het onbegrijpelijk. Dat is het gevolg van het door elkaar halen van begripsmatige en tentatief-geformuleerde relaties. Een betekenis kan niet gefalsifieerd worden, een hypothese wel. Een hypothese kan aangepast worden, maar de betekenis van een begrip veranderen, is het begrip veranderen.

Het lijkt erop dat schr.'s opvattingen ('wisselende operationalisaties', 'kontekst bepaald', etc.) meer verwantschap vertonen met de stelling dat operationaliseren is het partiëel definiëren van 'hypothetical constructs' dan hij wel toegeeft, en dat zijn 'wisselende operationalisatie' slechts een andere term is voor het door hem (ongemotiveerd) gewraakte 'surplus betekenis'.

Overigens is zijn bespreking van Carnap (117-9) niet terzake.

Over het geheel genomen, lijkt me Swanborn's boek ietwat voorbarig, en te prentieus van opzet. Van een langer rijpingsproces had het zeker voordeel gehad. Vooral de terminologie had hierdoor een verbetering kunnen ondergaan. Men mag bv. onder falsificatie best verstaan 'het op enigerlei wijze onakseptabel worden van een uitspraak' (zoals Schr. schijnt te doen), maar zulks bemoeilijkt wel de kommunikatie. Een index wordt node gemist.

H. W. Blom

A. L. Mok, **Beroepen in actie. Bijdrage tot een beroepensociologie**. Meppel (Boom) 1973, -140 blz., f 12,50

In het geheel van de arbeidssociologie is de beroepensociologie een stiefmoederlijk behandeld gebied: slechts sporadisch treft men expliciete publikaties aan. Dat dit niet overeenstemt met de mogelijke bijdrage van de beroepensociologie aan vergroting van inzicht in onze maatschappelijke verhoudingen, wordt bij lezing van *Beroepen in actie* duidelijk.

Het boek is geboren enerzijds uit onvrede met de bestaande ondoorzichtigheid van velerlei sociologische theorieën omtrent professies en professionalisering, anderzijds uit een gevoel van onmacht om onderzoeksresultaten te integreren die betrekking hadden op vooral hogere beroepen.

De auteur plaatst zijn probleem in een eerste hoofdstuk in het kader van *beroepen-differentiatie en stratificatie*. 'Beroepen zijn structuren waarin taken, die binnen de arbeidsverdeling worden verricht, zijn uitgekristalliseerd' (blz. 9). Daarmee is nog geen ongelijkheid tussen beroepen gegeven. Deze ontstaat pas tegen een achtergrond van een industriële maatschappij. 'In industriële maatschappijen kunnen beroepen, als kristallisatiekernen van de arbeidsverdeling, worden gezien als de vaste vormen waarin de sociale ongelijkheid is versterkt en voor de leden van de samenleving zichtbaar is gemaakt' (blz. 12). 'Het is daarom de centrale stelling van dit boek dat veranderingen in het statussysteem van de samenleving alleen door veranderingen van de beroepen zelf kunnen worden teweeggebracht, dus van binnenuit' (blz. 17).

In een tweede hoofdstuk wordt uiteengezet waardoor 'professionele' beroepen zich in een samenleving legitimeren, nl. kennis, macht en agogische actie. *Kennis* wordt, in navolging van Parsons en Daheim in dit verband opgevat als cognitieve rationaliteit (blz. 26), welke weer de vorm kan aannemen van zuiver-wetenschappelijke kennis en toegepast-wetenschappelijke kennis. Onder '*macht*' wordt hier begrepen het beschikken over machtsmiddelen en machtsbronnen om de met de beroepsuitoefening beoogde doeleinden te bereiken. De auteur acht macht even belangrijk als kennis bij de studie van beroepen. De derde legitimeringsgrond is *agogische actie*, waaronder een dusdanige opstelling van een beroep en zijn beroepsbeoefenaars wordt verstaan 'dat bij de beroepsactiviteiten in de eerste plaats rekening wordt gehouden met de noden en behoeften van de direkte afnemers van de diensten en producten van het beroep' (blz. 32).

Het derde hoofdstuk behelst een uiteenzetting omtrent het beroep als resultante van een institutionaliseringsproces en vooral kritiek op het begrip *professie*. Dit begrip wordt door de auteur voortdurend tussen aanhalingstekens gebruikt, omdat hij meent op diverse gronden de *sociologische* bruikbaarheid ervan te moeten betwisten: de hardnekkigheid waarmee het begrip *professie* in de literatuur gebruikt wordt, dient verklaard te worden uit historische factoren en de hoge symboolwaarde ervan. Als sociologisch-analytisch begrip dient het te worden verworpen: het is te weinig neutraal, het heeft te zeer een religieus-mystieke bijbetekenis, *professie* is geen beroep, maar een middel tot beheersing van een beroep. Belangrijker is 'de krachten te beproeven op het theoretisch verfijnen en operationaliseren van het beroepsbegrip' (blz. 47). Desalniettemin wordt een helder en schematisch overzicht gegeven van de professionelliteratuur. Aan de orde komen het begrip *semi-professie*, de continuüm- en de ideaaltypische benaderingen, het idee beroepsgemeenschap en segmenten binnen beroepen.

In het vierde hoofdstuk staat het begrip professionalisering centraal. In tegen-

stelling tot het professie-begrip wil de auteur professionalisering als analytisch proces-begrip handhaven, zij het met enige nuancerings, namelijk door een niveau-dimensie aan te brengen. Op *macroniveau* moet men denken aan benaderingen die professionalisering beschouwen als een 'technologisch' proces, dat zich uit in een veranderende beroepenstructuur; aan benaderingen die professionalisering beschouwen als vrijwel identiek met verwetenschappelijking; aan de elite-, klasse- of stratificatiebenaderingen. Op *mesoniveau* moet men denken aan studies omtrent 'wording tot professie': vaak terugkerende onderwerpen zijn hierbij de beroepsverenigingen, professie en organisatie. Op *microniveau* betreft het de talrijke studies, die het socialisatieproces en de referentiegroep als theoretisch uitgangspunt nemen. 'Een noodzakelijke voorwaarde voor geslaagde professionalisering is dat dit proces zich op de drie niveaus tegelijk voordoet en in onderling samenhang' (blz. 103).

Het laatste hoofdstuk vat enerzijds de resultaten van deze literatuurstudie samen, anderzijds wordt een poging gewaagd tot een beroepsociologische theorie te geraken, die verder reikt dan de professionele beroepen. Daarbij refereert de auteur uitdrukkelijk naar de algemene sociologie: thema's als status, macht, conflict en sociale verandering kunnen juist vanuit de beroepsociologie zinvol worden aangepakt. De band tussen beroep en samenleving is veel hechter dan veelal wordt verondersteld: 'dat de fundamentele democratisering van het arbeidsbestel zo weinig vorderingen maakt, komt omdat te weinig wordt gezien van hoe groot belang beroepen zijn voor de verdeling van de maatschappelijke ongelijkheid' (blz. 116).

De auteur is er in geslaagd een originele en duidelijke ordening te brengen in de veelheid van ideeën en theorieën, die alle betrekking hebben op 'professionele' beroepen. De originaliteit blijkt vooral uit de betekenis van het begrip agogische actie als legitimeringsgrond van beroepen. Het begrip zal echter zijn analytische waarde nog moeten bewijzen. De duidelijkheid heeft eveneens zijn concessies geëist: technologie, onderwijs en arbeidsmarkt bv. zijn als structurele factoren in het beroepsvormingsproces systematisch ondergewaardeerd. Wellicht hangt dit samen met het feit dat de geschetste theorie wel voor hogere, maar niet voor lagere, laat staan handarbeidersberoepen van toepassing is. Een meer volledige beroepsociologie zou uiteraard ook voor dergelijke beroepsgroepen van betekenis moeten zijn. Juist waar de auteur grote waarde hecht aan de mogelijke bijdrage van de beroepsociologie tot een fundamentele democratisering van het arbeidsbestel, lijkt een dergelijke uitbreiding van de theorie onmisbaar.

Blijvend bij de hogere beroepen en de theorie overwegend, kan de lezer niet aan de indruk ontkomen dat de auteur weliswaar verbaal tot verwerping van het analytisch begrip professie is gekomen, maar dat hij het begrip feitelijk in zijn denken heeft gehandhaafd tegen wil en dank. Blijkbaar is er ondanks vele bezwaren tegen het begrip professie toch behoefte aan een begrip dat de sociale realiteiten dekt, dat het object vormt van *beroepen in actie*.

F. Carpay

Seerp B. Ybema, *Constitutionalism and civil liberties*. Leiden (Leiden University Press), 1973, xi + 302 blz., f 50,—

De Nederlandse grondwet verbiedt in art. 131 de rechter wetten in formele zin te toetsen aan de grondwet. Het parlement zelf heeft derhalve bij de beoordeling van de grondwettigheid van de wet het laatste woord. De discussie over de vraag

of dat zo moet blijven is weer op gang gebracht door H. J. M. Jeukens die in zijn, in 1963 gehouden rede: 'De wetten zijn onschendbaar' pleit voor rechterlijke toetsing. Deze gedachte vindt dermate bijval dat zowel in de Proeve van een nieuwe Grondwet als in de concept-grondwet van de Staatscommissie Cals/Donner het ingrijpende voorstel wordt gedaan een bepaalde vorm van rechterlijke toetsing in te voeren. Het voorstel van de Staatscommissie, inhoudende dat de rechter wettelijke voorschriften niet toepast indien zulks niet verenigbaar zou zijn met de in het eerste hoofdstuk van de grondwet opgenomen grondrechten, is door het kabinet-De Jong niet overgenomen, terwijl ook in de Nota grondwetsherziening van het huidige kabinet de invoering van het toetsingsrecht wordt afgewezen.

Het ligt voor de hand dat in de discussie vooral aan de orde komt in welke mate de grondrechtsbescherming door de invoering van het toetsingsrecht zou worden verbeterd en welke (schadelijke) neveneffecten daarvan te verwachten zijn. Aanknopingspunten voor de beantwoording van die vragen kunnen worden gevonden in de ervaringen die elders met het toetsingsrecht zijn opgedaan. Daarom alleen al is het boek van Ybema, waarop hij in Leiden bij Prof. Mr. T. Koopmans promoveerde en waarin hij de werking van het toetsingsrecht in Amerika en Canada beschrijft, van belang.

In de eerste twee hoofdstukken worden historische aantekeningen gemaakt en worden enkele belangrijke verschillen aangegeven die er tussen Amerika en Canada op staatsrechtelijk terrein bestaan. Zo wijst Ybema er op dat in Amerika de uitvoerende macht (President) en de wetgevende macht (Congres) relatief zelfstandige, niet aan elkaar ondergeschikte instellingen zijn, terwijl in Canada het parlementaire stelsel geldt ('Sovereignty of Parliament'). Dit heeft gevolgen voor de rechterlijke toetsing: in Amerika bestaat meer behoefte aan een rechter die de 'Sovereignty of the Constitution' bewaakt dan in Canada.

Een ander belangrijk verschil is de wijze waarop de grondrechten zijn vastgelegd. Anders dan in Amerika zijn in Canada de grondrechten — een enkele uitzondering daargelaten — niet in de grondwet opgenomen. Pas in 1960 is een Bill of Rights opgesteld, die echter slechts de status van gewone wet heeft. Pogingen om grondrechten in de grondwet op te nemen hebben tot nu toe schipbreuk geleden.

In de volgende twee hoofdstukken beschrijft Ybema de ontwikkelingen in beide landen van de rechtspraak van het Hooggerechtshof ten aanzien van de grondrechten. Boeiend en helder schildert hij het voortdurende gevecht binnen het Amerikaanse Supreme Court tussen diegenen die menen dat de rechter zich bij de beoordeling van de grondwettigheid van de wet grote beperkingen moet opleggen en hen die de rechter juist een actieve rol willen laten spelen bij de bescherming van de grondrechten. Van belang is te constateren dat de uitkomst van die strijd niet alleen wordt beïnvloed door traditie en rolopvatting van de rechter maar ook door de verkiezingsuitslagen.

In Canada liggen de zaken geheel anders. Weliswaar heeft de rechter ook daar de bevoegdheid om de wetten te toetsen aan de grondwet (in casu: de British North America Act van 1867), maar gezien het ontbreken daarin van grondrechten heeft de rechter geen rol kunnen spelen die te vergelijken is met die van zijn Amerikaanse collega.

Grondrechten zijn opgenomen in de Bill of Rights van 1960, waarin ook is bepaald dat elke wet van het federale parlement zo geconstrueerd en toegepast